

hogy a modern fegyverek golyói roppant pusztítást visznek véghez s mélyen belefuródnak a szövetbe. Néha a lövedék magával sodor egy-egy csontszilánkot is. A törzs ellen irányzott golyók keresztül hatolnak azon, s még a falon vagy mennyezeten lapulnak szét. Ellenben az akasztás rendszerint nyakkötő vagy valamely ruhafoszlány segélyével hajtatik végre.

Vonatkozással az öngyilkosságok okaira, Arnould hat esetben alkoholismust jegyzett föl, kilencz esetben szerelmi csalódást, nyolcz esetben másnemű keserítéseket. 12-szer lelte föl az okot a büntetéstől való rettegésben. 13 személy-nél betegséggel határos elmebeli állapotot constatált, 21 esetben pedig az ok ismeretlen volt. Gyakran azonban az okok kombináltak is jelentkeztek.

Rövidebb cikk szól az okirathamisítás földériteése eszközéről, fényképészeti úton («Les faux en écriture et la photographie») Labatut tollából, s folytatólag kapjuk a sexualis pathologia egy újabb érdekes esetének ismertetését az amerikai Macdonald után.

—r—d.

* * *

A «*Revue Philosophique*» ez évi negyedik száma *Koehler*-től nagyérdekű cikket közöl a nemzés élettanáról e cím alatt: «*Pourquoi ressemblons nous à nos parents?*» (Miért hasonlítunk szüleinkhez?) A kérdés sokkal bonyolultabb, mint első tekintetre látszik, mert összefügg azzal is, hogy miért különbözünk tőlük. Tudvalevő ugyanis, hogy a gyermek csak bizonyos mértékben hasonlatos szüleihez; ellenben ezer módon különbözhet tőlük, és bár többé-kevésbé bírhatja atyja vagy anyja jellegzetes tulajdonságait, mégsem állítható, hogy e tulajdonságok átlagát vagy algebrai summáját tenné ki. Elismerjük az öröklés törvényét, mely a priori kényszerűséggel jelentkezik előttünk, s melynek hatása a specifikus vonásoknak nemzedékről nemzedékre való megőrzésében áll; de kevésbé tudunk számot adni magunknak az eltérésekről, melyek e vonásokat módosítják.

Ma már távol állunk attól, hogy a szaporodás jelenségeit egy homályos plastikai erőből, egy *aura seminalisból* magyarázzuk ki. Ellenkezőleg, tudjuk, hogy a szerves lények első megje-

lenése idejében a földgömb felületén a nemzés útján való szaporodás még nem létezett s a megtermékenyítés ismeretlen volt. A legelső lények, melyek kifejlődtek s melyeknek némely típusai még ma is léteznek, egyszerűen keresztben osztódás — scissiparitas — útján szaporodtak. Hosszú időn át, mielőtt a nemzés útján való termékenyítés megkezdődött volna, a szaporodás asexualis reproductio alakjában ment végbe. Ma is nagy számmal léteznek oly egyszerű formájú lények — a protisták — melyeknél a sexualis és asexualis szaporodás váltakozik. Hogy a sexualis reproductio állandó és változhatlan jelleget öltson, arra nézve előbb szükséges volt, hogy oly előnyöket nyújtson, milyenekkel az asexualis reproductio nem bírt.

Ez a problema évek óta foglalkoztatta a természettudósokat; számos tanulmány volt kutatásuk gyümölcse, különböző elméletek merültek fel az idők folyamán, de mindegyiket el kellett ejteni, mint a tényekkel meg nem egyezőket. Csak rá kell mutatnunk a Kant által védett szervi praeformatio tanára, valamint Haeckel újabb teoriájára a plastidulák perigenesiséről, a darwini pangenesisre, Béchamp mikrozymáira stb., melyeknek ma már csak historiai érdekük van.

Legtöbb figyelmet érdemel még az újabb elméletek közt a sejt — hermaphroditismus tana, a mint azt Minot, Balfour és Sabatier kifejtették, bizonyos állatok nemi élete fejlődésének tényei alapján. A gilisztáknál a spermatozoidok egy külön sejt peripheriáján képződnek s onnan leválnak, felhasználatlanul hagyva egy maradék részt, a cytophört, mely eltűnik. Másfelől tudjuk, hogy a pete, a midőn érettség állapotába jut, bizonyos képződményeket választ ki magából, melyek leválnak a peripheriáról és szintén eltűnnek. Észszerűnek látszott föltételezni, hogy az élő lények minden anatomiai eleme voltakép hermaphrodikus és a reproducáló sejtek hím- vagy nőneműsége csak állományuk egy részének kiküszöbölése után áll be, s a míg ez nem történik, addig a sejtek megtartják semleges vagy hermaphrodikus állapotukat. A kiküszöbölést pedig a sejt elemeinek bizonyos megszólása előzi meg, mialatt a hím elemek a sejt kerülete felé nyomulnak. Ezért a hímnemnél a központi elem háttérbe szorul és csak a peripherikus elemek, a spermatozoidok vannak fejlődésre hivatva, míg a nőnemnél megfordítva, a központi elem veszi át e szerepet s a peripherikus hím elem kiküszöböltetik.

Ez az elmélet eléggé csábító, csak hogy nem fejthet meg mégsem bizonyos jelenségeket. Ha ugyanis a petéből minden hím-anyag s a spermatozoidból minden nőnemű anyag eltávolítottatik, akkor érthető ugyan, hogy a fiú apjához vagy nagyapjához hasonlítson, a leány pedig szülőihez és nagyanyjához, de nem fejthető meg az, hogy hogyan hasonlíthat a fiú apai nagyanyjához, vagy a leány anyai nagyapjához, minthogy első esetben az atyánál, második esetben az anyánál minden anyai eredetű anyag hiányzik.

A legutóbbi pár év alatt végre ismereteink jelentékeny lépéssel haladtak előre, úgy, hogy a megtermékenyítés lényeges actusai Koehler szerint jóformán kiderítetteknek vehetők.

A megtermékenyítés nem egyéb, mint két különmemű elemnek egyesülése, melyek közül egyiket az anyai organismus szolgáltatja, s a neve *pete*, a másikat pedig az apai organismus, s ennek neve *spermatozoid*, s e két elem útján egy fejlődésképes sejt képződése. Ez a sejt aztán, az embryo első sejtje, folytatódólagos osztódás útján, egy szülőihez hasonló lénynek ad életet. A pete és a spermatozoid mindaddig fejlődésre képtelenek, míg egymástól idegenek maradnak, tehetőlegesen energiájuk csak akkor lép működésbe, ha megfelelő processus útján egymással egyesülnek.

Apróra leírja aztán Koehler a peték csodálatos élettani szerkezetét, kifejlődését a petesejtekből, melyek rendszerint nagyobbak más sejteknél, s ezektől abban különböznek, hogy protoplasmájok egy szemcsés tápanyagot, a *vitellust* tartalmazza, mely a jövőendő lényeknek első táplálékát képezi.

Ha egy petesejt — mondja Koehler — a nyugalom állapotából mozgásba megy át, vagyis felosztódik, akkor úgynevezett *chromatin*-tartalma, melynek szemcséi addig minden rendszer nélkül szertesztét voltak szórva, meghatározott rendben helyezkednek el s összecsavarodott szállá tömörülnek, mely aztán viszont bizonyos pálczikákra hasad, az úgynevezett *chromosomokra*, s ezeknek száma minden fajnál változik, de egy adott fajnál a test minden szervében ugyanaz marad. Egy állatfajnál például a chromatin mindig tizenhat chromosomot alkot, másnál huszonnégyet, harmadiknál csak négyet; de ugyanazon állatfajnál a szám mindig ugyanaz marad.

Most a pálczikák elkezdnek patkóalakba görbülni, majd hosszában meghasadnak; mindenik *U* alakú pálczika két teljesen hasonló *U* alakra válik szét, melyek kettőnkint egymással szem-

ben helyezkednek el. Ettől fogva fokozatosan távolodva egymástól, az ugyanegy sorban levő chromosomok megint összeforrnak s külön központokká válnak, miközben a sejt tengelye irányában mind jobban bemélyedő barázda vágja ketté az eredeti sejtet, úgy, hogy a két fél végre elszakad és mindkettő külön életet kezd.

Nagyjában vázolja ez a lefolyása a sejtek osztódásának, a *karyokinesis*-nek, mint tudományosan nevezik. Az új pete most már lassankint terjeszkedni kezd, de még nem alkalmas a megtermékenyítésre, előbb még némi morfológiai átalakuláson szüke-ség keresztülmennie, mely bizonyos, a fejlődésre nézve hátrányos productumok kivetésében áll. Ez a processus, melyet legelőbb 1837-ben észleltek, de melynek voltaképeni fontosságát csak 1875-ben mutatta ki Fol és Hartwig, akkép megy végbe, hogy a pete középpontja egyszerre megdagad, s abból egy gömböcske válik le, mely eset ismétlődik s ugyanakkor, mialatt a második gömb képződése tart, az első maga is ketté oszlik, hogy aztán mindhárom eltűnjék a pete felületéről.

A mi a hím elemeket, vagyis a spermatozoidokat illeti, ezek igen vékony protoplasmikus burok alatt compact chromatin-massát tartalmaznak, máskülönbben fejlődésük lényegesen ugyanaz, a mi a petéké. Mellőzve itt morfológiai természetük tüzetesebb előadását, a megtermékenyítés mikéntjét, csupán az átöröklési tanra vonatkozó vizsgálódásokra szorítkoznunk, melyek Koehlernél is összevág-nak a Weissmann által kiderített fontos eredményekkel.

Az öröklött tulajdonságok egyedüli változatlan átvivő közegei Koehler szerint a chromosomok és centrosomok. Ezek azok a részek, melyek egyenlő arányban vannak kifejlődve a peténél és a spermatozoidnál. Ha meggondoljuk, mily nagy a különbség a spermatozoid és a pete terjedelme közt, mely utóbbinak nagy részét a protoplasma teszi ki, világos, hogy ha a protoplasma szerepet játszanék az átöröklésnél, úgy az anyai tulajdonságok messze háttérbe szorítnák az apaiakat. Pedig a természet nem tűr meg ily egyenetlenséget.

Láttuk azt is, hogy a chromosomok hosszában történő ket-tőzésénél az apai elemek száma ugyanannyi, mint az anyaiaké. És a Weissmann által úgynevezett csiraplasmák minden újabb osztódásánál egyenlő mennyiségben lesznek az apai és anyai részről átruházott anyagok úgy az organismusban, mint a nemző sejtekben. A különbség csak az, hogy míg az organumok elhal-

nak, addig a nemző sejtek tovább őrzik magukban az élet csiráit, melyeket átöröklés útján nyertek és tovább ruháznak ismét leszármazóikra.

Azt Koehler is kétségtelennek tartja, hogy az átöröklési erőhatás bizonyos számú nemzedék után meg-megszűnik, részint mert a csirasejtek elvesztik individualitásukat, részint mivel egy részük megsemmisül s kilöketik a nemző elemekből a már jelzett karyogamikus reductio útján. Ha a plasmák szaporodása geometriai arányban haladna, akkor a harmadik nemzedék már négy különböző öröklési alkatot zárna magában, a negyedik nemzedék nyolczat, az ötödik tizenhatot és így tovább, míg a tizenegyedik generatio plasmáinak száma 1024-re emelkednék, a mi lehetetlen volna az élő anyag moleculáinak dimenziói mellett. De bármily határig éreztesse is hatását az átöröklés, az bizonyos, hogy a zootechnia positiv példákat nyújt bizonyos jellegeknek a hatodik, sőt hetedik nemzedékig terjedő átruházására, a mi megfelel 32 és 64 különböző csiraplasmának.

Az előadottak biztos fogantyút nyújtanak arra nézve, hogy az ős-plasmák bizonyos mennyisége híven átruházódik határozatlan számú nemzedékekre, s ezek úgyszólván a magasabb, vagyis a fajtulajdonságok substratumát alkotják. De ezeken kívül minden egyén — úgymond Koehler — az élete folyamán szerzett másodlagos tulajdonságokat is átörökli ivadékaira, melyek vagy eltűnnek egy-két nemzedék után, vagy pedig a kiválasztás útján állandó jellegekké rögzülnek. Ezen szerzett tulajdonságok átruházását nem lehet megfejteti az öröklött plasmáknak a nemző sejtekben való jelenlétéből, de igenis megmagyarázhatónak találja Koehler abból, hogy egy organismusban minden szerv solidaris egymásközt s egy rész sem változhatik vagy módosulhat a nélkül, hogy a többi részek megfelelő módosulását ne vonná maga után. Nincs kizárva tehát, hogy a nemző elemek, melyek épp úgy részt vesznek az élő lény táplálkozásában, mint más elemek, a magok részéről is azon okok hatása alatt álljanak, melyek az élő lény egyik-másik részének testi vagy szellemi módosulását előidézik. A szerzett tulajdonságok átöröklésének lehetőségét bizonyítják az állattenyésztés körében észlelt tünemények is. Tudvalevő, hogy ha egy verseny-kanca egy izben közönséges mén által fedeztetik, többé sohasem fog valódi versenylovaknak életet adni, még ha telivér ménekkel fedezik is. A vadászok is tudják, hogy ha egy

tiszta race valamely közönséges fajta ebbel párosul, később még tiszta fajú ebtől is csak kevert vérű korcsokat fog világra hozni. Sőt a legtekintélyesebb angol orvosi lap, a «Lancet» egy oly esetről is tud, a midőn egy asszony, hypospadiásban leledző férjével való első házassága után, kitől hasonló rendellenességű fia született, újra férjhez menve oly férfiúhoz, ki egészen rendes alkotású volt, négy hypospada fiút szült, kik közül kettő ivadékaira is átruházta e nemzészervi idétlenséget. Ebből látszik, hogy az első apa által a méhmagzatra átruházott rendellenesség az anya egész organismusára visszahatást gyakorolt s azt tartósan módosította.

Csak futólagos kivonatban ismertettük Koehler kitünő tanulmányát, lehetőleg mellözve annak complicált anatómiai demonstratióit, de úgy vagyunk meggyőződve, hogy a kérdés, mely az átöröklés biológiájának egyik legfontosabb mozzanatát érinti, újabb philosophiai gondolkodásunk egész világával nem egy szoros érintkezési pontot mutat.

Arriat: «*De la methode graphologique*» czimű cikkében a pszichologiai írásmagyarázatnak újabban dilettans körökben igen felkapott módszeréről ír. Egészen alkalomszerű tehát hivatott bölcselő vélekedését hallanunk e kérdéstről. Kétségtelen, hogy az írott jelek bizonyos alakú mozgásokat repraesentálnak, melyeket a szem ellenőrzése alatt a kéz közvetít. A graphologiai írásmagyarázatnak fontos lökést adott Crèpieux-Jamin a «resultansokat» illető methodusával. Ez abban áll, hogy több írásjel egybevetéséből bizonyos következtetéseket vonjunk le, melyek akár az ezen írásjegyek valamelyikének megfelelő jellemvonás módosítását, akár egy új pszichologikus állapot föltárását hozzák magukkal. Eddigelé a leglényegesebb «resultans», melyet ily okszerű módon elérni lehetett, az, mely a szellemi fölény és szellemi inferioritas megállapítására vezet. Tovább menve azonban, Crèpieux-Jamin a szellemi fölény fokozatait is bizonyos számú osztályra tagolja: így: 1. magas fölényű vagy lángelnű emberek; 2. tehetséges kritikai szellemek; 3. értelmesek, józanok. Viszont az alsóbb szellemiségeket felosztja: 1. középszerűekre; 2. jelentéktelenekre; 3. közönségesekre.

Most Arriat áttér az írásjelek osztályozására, s ezeket három főszempont alá csoportosítja, vonatkozással *A*) azok irányára, *B*) kapcsolatára és térvizonyaira, *C*) általános formájokra.

A) A mozgás uralkodó iránya előfelé vagy hátrafelé mutat (dextrogyr és sinistrogyr). Első esetben terjeszkedés, kezdeményező erély, második esetben visszahuzódó, passiv magatartás áll előtünk. E csoport jelei tekinthetők még továbbá: *a*) *erő* (erős vagy gyöngye vonások); *b*) *gyorsaság* (siető vagy vonatott írásmód); *c*) *terjedelem* (nagy vagy rövid mozdulatok) szempontjából. Mindezeket Arriat az írás activ *indulati* (affectiv) elemei közé sorolja. B) A jelek egymásközi kapcsolatát, helyzetviszonyát és összetételét tekintve, azoknak egyfolytában írott, tömött, vagy pedig szakgatott, hiányos jellege jobban *intellectualis* természetű mozzanatokkal függ össze. C) Végül az általános, összhangzatos vagy összhangzatlan forma *aesthetikai* tényezőkre mutat vissza.

Az előfelé haladó jelirány alá sorozza Arriat az emelkedő írást, a magas, nagy betűket, a felül nyílt betűket, a *d* betűnek balról jobbra és magasan felhúzott ívét, a *t* betűnek magas, előre, vagy balról jobbra emelkedőleg helyezett keresztvonalát; a hátrafelé menő írásmódhoz számítja ellenben a szálló írást, az összeszorított vagy rond-írást, az alacsony nagy betűket, az alól nyitott betűket, a *d*-nek jobbról balra menő ívét, a *p*-nek kacsba fonódó lábát, a *t*-nek alant vagy hátul, vagy balról jobbra alászállólag elhelyezett keresztvonalát stb.

Továbbá erélyes indulatra vallanak: a nyugtalan, szilárd írás, a hirtelen megszakított betűk, a *t* rövid, határozott keresztvonalai, a szabatos pontozások. Ellenben a habozó, reszketős, simán gördülő írás, a hol egyenes, hol meghajló, lágy és szétfolyó betűk, a *t* keresztvonalát helyettesítő kacs, a hanyag pontozás stb., lágymeleg, gyöngye dispositiót árulnak el.

Gyorsaság tekintetében megfigyelendők az írás könnyedsége, a *t* hosszabb vagy rövidebb keresztvonása, a pontoknak vesszővé változtatása; lassú írásnál pedig a nehézkes, vastag betűk.

A terjedelemhez tartozik a betűk nagysága, a szavak és betűk közötti térköz stb.

A mi már most e jelenségek pszichologiai alkalmazását illeti, arra két módszert ismertet Arriat; egyiket Bernard Perez nyomán, másikat Ribot-nak a Collège de France-ben tartott előadásából merítve.

Perez a maga típusait az írás természetes kinyomatára alapítja, mint a mely a jellem belső revelatióját tükrözi vissza. Nála az írás gyorsasága, lassúsága vagy energiája *élénk, lomha*

és *heves* vérmérséknek, vagy ezek combinatióinak felel meg. Ribot classificálása több eltérésnek enged helyet. Ő az érző és cselekvő lélek főtulajdonságai szerint állítja fel uralkodó típusait, melyek ehhez képest *ingerlékeny* vagy *sensitiv*, *erélyes* vagy *activ*, és *közömbös* vagy *apathikus* jellemcsoportokra oszlanak, melyeknek ismét egyfelől *szerény*, *szemlélődő* és *érzelmes*; másfelől *tettvágó*, *tiszta apathikus* és *magasabb apathikus*, *sensitiv apathikus*, *activ apathikus* stb. alosztályait, illetőleg összetételeit veszi föl. *Amorph* vagy *állandótlan* jellegeknek pedig azokat nevezi, kik nem árulnak el tulajdonképeni egyéniséget.

Hosszabb közleményben foglalja egybe a «*Revue Philosophique*» ugyane számában *Picavet* is a neo-thomismus és a scholastika felől megjelent újabb tanulmányokat és értekezéseket. Meg lévén győződve, hogy a thomismus a katolikus országokban egyikévé készül válni a jövő speculatio legfontosabb tényezőinek: összegyűjtött *Picavet* már egy előző sorozatban mindent, a mi a thomismus renaissance-ára vonatkozik Olaszországban, Németországban, Belgiumban, Hollandban, Schweiz-, Portugal-, Spanyolország-, Anglia- és az Egyesült-Államokban, s végül Franciaországban. Azóta XIII. Leo pápa tényleg megtette a lépést, hogy felhívja a francia katolikusokat az alkotmányos téren való egyesülésre, míg nálunk a «Bölcséleti Folyóirat» épp most tör lándsát az aquinói bölcsélet feltámasztása mellett. Sok jel mutat tehát arra, hogy szent Tamás philosophiája készül visszafoglalni uralmát a lelkek felett, a modern eszmék romjain. Az eclecticikus, idealistikus, criticistikus rendszerek leélték magukat. Descartes, Leibnitz, Kant metaphysikai elől elfoglalta a tért a neo-cartesianismus, neo-leibnitzianismus, neo-kantismus; miért ne juthatna ugyanezen szerep — kérdi a szerző — a neo-thomismusnak is? Tanulmányának célja az, hogy megmutassa, hogyan lehet a törtenet és tudomány világánál a thomismus helyes megítéléséhez emelkedni.

Tudjuk, minő befolyást gyakoroltak a bölcséleti eszmék fejlődésére Porphyrius, Boetius és Sevillai Izidor. Amannak Isagoge-jából újabban jelent meg egy olasz fordítás Passamontitól, kinek jegyzetei egyszerűs mind megvilágítják Porphyrius viszonyát is Plotinushoz és az új-platonikusokhoz. Sevillai Izidorról Marius Michel írt két tanulmányt s Boetius kereszténységének kérdését is újra fölvetették, megállapítva minden kétségen felül, hogy ő volt azon

theologiai munkák szerzője, melyeknek hitelességét sokáig kétségbe vonták.

Eltökintve a költőktől, Kurd Lasswitz épp most adta ki philosophiai monographiáját, az atomistika történetét a középkortól Newtonig. Ebben, miután az «atom» szó értelmét vizsgálja Izidor, Béda, Capella stbinél, rátér a Scot Erigena elméletére a testekről. Az atomistikus tan első nyomára a XII. század első felében akad a «De Generibus et Speciebus» című dialogban. Érdekes fejezetet szentel a Motekallemin muzulman secta atomistikus elméletének is. Jön aztán a folytonosság problémájának vizsgálata a görög, hindu, arab matematikusoknál s a scholastikusoknál, melyeknél ez a világuir tanával kapcsolatban jelentkezik. Végre az arab vegytan, orvostan és természettan fejtegetése, Occam és autricuriai Miklós után Lasswitz áttér cusai Miklós, Agrippa, Paracelsus és Giordano Brunóra.

A scholastikus philosophia erkölcsanát Ziegler részesítette kiváló figyelmében, s a források bő és szabatos ismeretével tárgyalja. Kevesebb méltatást nyertek az első periodus bölcselei. Csak Alcuin és Joannes Scotus, Gerbert és szent Anzelm, Roscelin, Champeauxi Vilmos és Abelard működése, valamint a praedestinatio, a valóságos jelenvalóság és a trinitas feletti viták lőnek itt-ott kimerítőbben tárgyalva.

Átfutva a XII. század számos, többé-kevésbé jelentékeny nevein, a Stein által tüzetesebben méltatott humanista Gazai Theodoron, Renan Averroës- és Mehren Avicenna-tanulmányain, Mayer-Lambert Séfer-Jezira commentárján, egész irodalmi polemia folyt különösen szent Tamás felett az új-scholastikusok és ellentáboruk közt. Egyebek közt legújabban Guttman aquinói Tamásnak a zsidóvilághoz való viszonyát véve tárgyúl könyvében, azt igyekszik kimutatni, hogy szent Tamás Maimonidestől veszi Istennek az ész és kijelentésen, az isteni természetén, annak attributumain és a teremtésen alapuló ismeretéhez szolgáló érveket. S ha azoktól pillanatra el is tér, ott, hol az angyalokról beszél, de viszont még jobban közeledik hozzá a prophetismusnál és a mózesi parancsok fejtegetésénél.

Legszórványosabb irodalma van eddig a scholastika utolsó idejebeli mystikusoknak. Mindamellet Denifle közzétette Eckhart latin iratait, melyek igen fontosak és szükségesek németnyelvű beszédei és értekezései megértésére, s azt mutatják, hogy a középkor

bölcséletét nem egyedül Aristoteles uralta, a mint hiszik, hanem lényegesen befolyt arra az új-platonizmus is.

Bőséges tért szentel tanulmányában Picavet a középkori egészség- és oktatásügy fejlődését feltüntető irodalomnak is, idézve Bréal, Nicaise, Kotelmann, Fournier és a többi műveit. De — mint mondja — a jelenkori eszmék megalakulása történetének ismeretéhez még igen sok adatunk hiányzik. Feledik, hogy a metaphysikában mit köszönhet Descartes szent Anzelmnnek. Hátra van még az oly sokat ígérő összehasonlítás Joannes Duns Scotus és Spinoza, Descartes és Leibnitz, szent Tamás és Duns Scotus között. Pedig például Siebeck nem habozik kimondani, hogy nem aquinoi Tamás, hanem Duns Scotus az, ki a középkori gondolkodás történetében epochát csinált. Ő alkalmaz, mint első, határozott kritikai methodust, melylyel annyira kivál elődei felett, kiknek universalismusával ő a maga individualismusát állítja szembe.

Kérdés még az is, mit köszönhet p. o. Baco az alchimistáknak. A mi Spinozát illeti, Freudenthal is constatálja, hogy a scholastika utolsó időszaka jellemző módon hatott rá. Ethikája első könyvének több tétele, axiomája, meghatározása azt engedi sejteni, hogy Spinoza is vissza-visszatér azokhoz a fogalmakhoz, melyeket a középkor aristotelesi scholastikája kifejtett. A *natura naturans* és *natura naturata* kifejezéseit is feltalálta Denifle már Eckhartnál, Occamnál, szent Bonaventuránál, Erdmann pedig Averroésnél, beauvaisi Vinczénél, Pierre d'Abano és másoknál.

A neo-thomisták azonban sokszor tulajdonítják joggalánul mesteröknek azt is, a mit ez Aristotelestől, szent Anzelmtől, Abelardtól, Maimonides- és Averroéstől kölcsönzött. És ha a katolikusok megfelelkeznek a történeti igazságról, csak azért, hogy az általok legjobbnak tartott ügyet védjék, a pártatlan történetírónak feladata állításaikat helyesbiteni.

—r—d.

* * *

«*Vierteljahrsschrift für wissenschaftliche Philosophie unter Mitwirkung von Max Heinze und Alois Riehl, herausgegeben von Richard Avenarius. XVII. Jahrgang. Zweites Heft.*»

J. Petzoldt: «Einiges zur Grundlegung der Sittenlehre»